

MV in de kerk – rapportage kwalitatief vooronderzoek

W. Malda-Douma MA

praktijkcentrum
voor onderzoek en
dienstverlening
in de kerken

GELOVEN...
IN WERKELIJKHEID

Inhoudsopgave

1. Uitgangspunt	3
2. Doelstelling	3
3. Methode	4
4. Beantwoording deelvragen	5
5. Beantwoording hoofdvraag	12
6. Vervolg	13
Bijlage I Concept Plan van Aanpak (versie 1.1)	15
Bijlage II Aandachtspunten & eerste opzet	21
Bijlage III Topiclijst plus gespreksformat	24
Bijlage IIII Analyse-instrument voor interviews	32

1. Uitgangspunt

Dit document beschrijft in samenvattende vorm de uitkomsten van een oriënterend kwalitatief vooronderzoek dat is verricht door het deputaatschap 'MV in de kerk' in nauwe samenwerking met het Praktijkcentrum.

Het uitgangspunt van het verrichte onderzoek ligt in de taakstelling van dit deputaatschap. Haar opdracht omhelst het uitvoeren van een gefaseerd langlopend onderzoeks- en bezinningstraject met het oog op het thema 'vrouw en ambt'.¹ Voor dit hele traject, startend in 2014 na de aanstelling van het deputaatschap door de synode van Ede, is een Plan van Aanpak geschreven, die is te lezen in bijlage I. Na overleg met het Praktijkcentrum is dit Plan van Aanpak bijgesteld en concreter ingevuld, zoals is te lezen in bijlage II.

Het eerste gedeelte van dit traject betreft een oriënterend kwalitatief vooronderzoek. Hieruit citeren wij bij de start van deze samenvattende rapportage de opgestelde hoofd- en deelvragen:

Hoofdvraag:

Hoe en op grond waarvan zetten mannen en vrouwen hun gaven in, in de verschillende kerken in de GKv?

Deelvragen:

1. Welke rollen en functies vervullen mannen en vrouwen in de kerken?
2. Wat is de roeping en het recht van vrouwen om ook hun gaven in te zetten?
3. Welke ervaringen en overtuigingen hebben vrouwen met/over hun inzet in de kerk?
4. Welke ontwikkelingen kunnen we in het denken en de praktijk hierover signaleren?
5. Komen we 'best practices' op het spoor?
6. Welke knelpunten en discussiepunten signaleren we?

Ad 2.

Deze vraag dient de onderliggende argumentaties op het spoor te komen, waarbij aandacht dient te zijn voor de rol van a) schriftgetrouw en gehoorzaam bijbel lezen; b) de invloed van de maatschappij op het denken en handelen van christenen en c) de bijzondere en aanvullende verschillen tussen man en vrouw.

2. Doelstelling

Het doel van dit kwalitatieve vooronderzoek is om in beeld te brengen welke diversiteit bestaat voor wat betreft de invulling van en de onderliggende overtuigingen bij de rollen en taken die vrouwen en mannen vervullen in de GKv kerken.

¹ Voor de complete taakstelling en opdrachtformulering van het deputaatschap, zie bijlage I.

De uitkomsten van dit vooronderzoek zullen dienen om invulling te geven aan een landelijk kwantitatief onderzoek (fase 2). Tevens zullen de uitkomsten van fase 1 worden gecommuniceerd richting de kerken om de bezinning op dit thema te stimuleren.

3. Methode

Dit kwalitatieve onderzoek bestaat uit een serie van 13 groepsinterviews in verschillende kerken, die deputaten zoveel mogelijk zelf (gedeeltelijk samen met het Praktijkcentrum) hebben afgenomen. Analyse en rapportage zijn verzorgd door het Praktijkcentrum, evenals advies en instructie omtrent de inhoud van de interviews.

Door deputaten is een lijst met kerken opgesteld, welke zijn benaderd voor de interviews. Gezien het doel van dit onderzoek (de diversiteit op het spoor komen) is een goede spreiding noodzakelijk. Met behulp van experts, die kennis hebben van de ligging/signatuur van de verschillende kerken, is deze lijst opgesteld, waarbij is gezocht naar zoveel mogelijk spreiding op de volgende criteria:

- 'ligging'/'signatuur'
- Geografie
- Grootte
- Stad/platteland

Wat betreft de hantering van deze criteria is ervoor gekozen het criterium 'ligging/signatuur' als belangrijkste criterium te hanteren, aangezien geografische dekking en een goede afspiegeling voor wat betreft grootte en stads/plattelandsgemeentes minder belangrijk zijn in deze fase van het onderzoek. In tegenstelling tot het kwantitatieve onderzoek gaat het in deze kwalitatieve eerste fase om het opsporen van de diversiteit en 'best practices'. Dit is met name te vinden in relatief jonge en soms experimentele vormen van kerkzijn. Voor het overige is op te merken dat de centrale regio's oververtegenwoordigd zijn ten opzichte van de zuidelijke regio's. Dit komt overeen met de landelijke spreiding van GKv-gemeentes. De (plaats)namen van de geïnterviewde kerken worden niet vrijgegeven.

Bij deze interviews is ernaar gestreefd met de volgende personen te spreken:

- Afvaardiging van kerkenraad/moderamen om het formele standpunt en de besluitvorming daarover te kunnen belichten: één ouderling en één predikant.
- Gemeenteleden, om persoonlijke standpunten te belichten en de ervaring die men heeft met de formele gang van zaken: twee personen, waarbij de sterke voorkeur uitgaat naar twee vrouwen.

In de interviews zal worden getracht zowel (1) het officiële standpunt van de lokale gemeente te achterhalen, inclusief onderliggende argumentatie of (eventueel gerapporteerde) daaraan voorafgegane discussie, als (2) persoonlijke opvattingen en ervaringen van zowel gemeenteleden als kerkenraadsleden in beeld te brengen.

Voor het bereiken van eenstemmigheid in de afname van de interviews is een schriftelijke instructie geschreven, gebaseerd op een eerder opgestelde topiclijst (zie bijlage III). Vanuit het Praktijkcentrum zijn de deputaten geïnstrueerd omtrent de afname van de interviews.

De interviews zijn gehouden in de periode april – september 2015. De interviews zijn uitgewerkt door de secretariële ondersteuner van het deputaatschap. Daarnaast is er bij de verwerking van de data ondersteuning geweest van studentassistent Jeffrey Bredenhoff.

De analyse van het materiaal heeft in verschillende rondes plaatsgevonden. Allereerst zijn individuele analyserende verslagen gemaakt per afgenomen interview. Daarbij is gebruikgemaakt van open codering en gesloten codering, zoals beschreven in het analyse-instrument in bijlage IIII.

Op basis daarvan zijn verschillen en overeenkomsten gezocht tussen de diverse interviews. Vervolgens is gezocht naar verbanden tussen verschillende te onderscheiden 'typen' gemeentes en de daar gehanteerde argumentaties en normativiteit.

In onderstaande tekst wordt hiervan in samenvattende vorm verslag gedaan. Het 'samenvattende' aspect heeft ermee te maken dat men het voornemen heeft geuit de resultaten van dit onderzoek op andere, meer publieksvriendelijke, manieren te communiceren.

4. Beantwoording deelvragen

In het onderstaande zullen opeenvolgend de verschillende deelvragen van een antwoord worden voorzien. Dit betekent dat de beschrijving van resultaten en conclusies in deze paragraaf wordt samengevoegd. In bijlage V is voor de meer geïnteresseerden een tabel te lezen met daarin in steekwoorden de situatieschets per gemeente.

Deelvraag 1 'Welke rollen en functies vervullen mannen en vrouwen in de kerken?'

In alle gemeenten zijn vrouwen evenals mannen zeer actief in allerlei verschillende functies. Het betreft hier commissiewerk, leertaken (catechisatie, kinderwerk, toerusting), opbouwwerk (functies in kringen, bezoekwerk, CvB, bestuurstaken, coördinatietaken), taken rondom de vieringen (muziek, liturgie, bijbellezing, kindermoment) en zorgtaken (bezoekwerk, diaconale taken, pastorale taken). Per gemeente verschilt het sterk in welke mate vrouwen op welke gebied actief zijn.

In alle vier de onderzochte taakclusters (vieren, leren, zorgen en bouwen) zijn zowel mannen als vrouwen actief. Enkele opmerkingen per cluster:

1. Vanouds en nog steeds hebben mannen een grote taak op het gebied van *vieren* (prediking, collecte, etc), hoewel vrouwen daarin ook meer actief worden (verzorgen bijbellezing, zangleiding, kindermoment, gastvrouw etc).

2. In het onderzoek wordt meermalen melding gemaakt van het feit dat mannen zich terugtrekken uit *leertaken* in het kinder- en jeugdwerk, hoewel zij daarin nog steeds actief zijn. Opvallend is wel het grote aantal vrouwen dat op leergebied actief is (catechese, jeugdwerk, toerusting aan gemeenteleden en kerkenraad).
3. Op het gebied van *zorgen* is ook een toename van vrouwelijke activiteit te signaleren. Vanouds is het bezoekwerk in de gemeente veelal voorbehouden aan vrouwen, met uitzondering van het ambtelijke huisbezoek. Dit laatste wordt echter steeds meer overgedragen aan pastoraal werksters en diaconale helpsters, waardoor mannen steeds minder concreet met zorgtaken bezig zijn.
4. In het cluster *bouwen* (leidinggeven, kerkplanting, overige zaken betreffende structuur en middelen) zijn mannen veelal actief. Het betreft hier coördineren taken, technische functies, onderhoud en CvB. Tegelijk worden ook vrouwen hier actief bij betrokken. Meer en meer krijgen vrouwen leidinggevende taken (cluster- of sectiecoördinator, kringleider) en in een heel aantal gevallen zijn vrouwen actief in moderamen en kerkenraad.

Een bijkomende constatering is het feit dat mannen zich terugtrekken uit de ambten. Daarvoor worden verschillende oorzaken genoemd (minder roepingsbesef, druk gezin, baan, hobby, andere prioriteitenstelling etc). Er is een ontwikkeling te zien, waarbij vanouds ambtelijke taken worden verdeeld over andere gemeenteleden, onder andere vrouwen. De volgende zaken werden in dit onderzoek genoemd:

- Vrouwen (vaak in de rol van pastoraal werkers) nemen pastorale (bezoek)taken over van ouderlingen: in 11 gevallen;
- Vrouwen (als diaconessen of wijkzusters) nemen taken over van diakenen: in 8 gevallen;
- Vrouwen zijn (zelfstandig) beleidsmatig actief in bestuurlijke functies (denk aan: clustercoördinator, sectiecoördinator, commissie Bestuurlijke Zaken): in 7 gevallen;
- Vrouwen actief in moderamen: in 6 gevallen;
- Vrouwen actief in kerkenraad: in 3 gevallen.

Overall wordt door de respondenten een duidelijke toename geconstateerd van het aantal functies die worden gedaan door vrouwen, en een grotere mate van samenwerking tussen mannen en vrouwen.

Op basis van de onderzochte gemeenten is het mogelijk een ideaaltypisch spectrum te beschrijven, wat er als volgt uit ziet:

- *Type 1 gemeenten*: Vrouwen verrichten in deze gemeenten traditionele en niet-ambtelijke taken.
- *Type 2 gemeenten*: Vrouwen verrichten in deze gemeenten allerlei taken, waaronder taken die vanouds onder de ambtelijke taken vielen.
- *Type 3 gemeenten*: Vrouwen verrichten in deze gemeenten allerlei taken, ook ambtelijke taken.

In dit onderzoek zijn we één type 1 gemeente tegengekomen, waarin vrouwen alleen traditionele niet-ambtelijke taken vervullen, met uitzondering van het feit dat een enkele keer een vrouw wordt gevraagd mee te gaan op huisbezoek.

In negen van de dertien gemeenten verrichten vrouwen veel taken, waaronder taken die vanouds vielen onder de ambtelijke taken.

In drie van de dertien gemeenten zijn vrouwen toegelaten tot alle ambten. In één gemeente is hierover een principebesluit genomen, maar is dit in de praktijk nog niet geëffectueerd. In de andere twee gemeentes is de praktijk van vrouwen die (ook) ambtelijke taken verrichten al wel gebruikelijk.

Deelvraag 2 'Wat is de roeping en het recht van vrouwen om ook hun gaven in te zetten?'

Deze vraag, die rechtstreeks is overgenomen uit de taakstelling van het deputaatschap, bedoelt boven tafel te krijgen in hoeverre vrouwen de mogelijkheid wordt gegeven om taken en functies te vervullen in de gemeente, en hoe men daarover denkt in de verschillende gemeentes. Het woord 'recht' is daarbij enigszins misleidend. Dit kan zowel in juridische-formele termen als in termen van gevoel en beleving worden uitgedrukt. In juridische-formele termen gaat het over de vraag welke functies voor vrouwen al of niet gesloten zijn. Daar vanuit gaande zou de discussie de kleur kunnen krijgen van: "vrouwen die recht hebben op...". Daarmee wordt een seculier discours gehanteerd, waar wij afstand van willen nemen. Het lijkt ons beter het woord 'recht' te hanteren op de manier van 'de ander recht doen'. Oftewel: recht *doen* in plaats van recht *hebben*.

Daarnaast is er het gebruik van het woord 'recht' als tegenhanger van het woord 'onrecht'. Daarmee zitten we dicht bij het belevingsaspect van de term. Het gaat daarbij om ervaren (on)recht en (on)gelijkheid. Over dat aspect is meer te lezen in de beantwoording van deelvraag 3.

Om deze deelvraag goed te kunnen beantwoorden, schetsen wij ook bij deze deelvraag een ideaaltypisch spectrum van overtuigingen. Bij de beantwoording van deelvraag 4 zullen wij dit spectrum combineren met het onder deelvraag 1 beschreven plaatje. Hier komt een gecombineerd beeld uit, dat zicht geeft op de fenomenen die aan de orde zijn.

Het spectrum bestaat uit de volgende posities:

- Behoudend
- Middenpositie
- Vooruitstrevend

De *behoudende gemeenten* kenmerken zich door een traditionele opvatting over de rol van de vrouw. Men gaat uit van de scheppingsorde, die een specifieke verhouding tussen man en vrouw beschrijft, waarin man en vrouw gelijkwaardig worden geacht, maar er wel verschil is in positie. Man en vrouw hebben hun eigen rol en functie in de gemeente. In deze opvatting zijn vrouwen niet geroepen tot het vervullen van alle taken in de gemeente en wordt hen het recht onthouden om ambtelijke taken te vervullen. Deze opvatting gaat veelal gepaard met een cultuurkritische houding.

Gemeenten die een middenpositie innemen kenmerken zich door de aanwezigheid van een behoudend smaldeel, een groot aandeel gemeenteleden die geen uitgesproken mening heeft ten aanzien van de rol van de vrouw en tevreden is met de status quo, en een kleine groep vooruitstrevende gemeenteleden. Naast de behoudende en de vooruitstrevende overtuigingen, die in deze gemeenten beide aanwezig zijn, is het grote aandeel gemeenteleden opvallend dat niet weet welke betekenis zij moeten toekennen aan de zwijgtteksten. Dit gaat gecombineerd met onzekerheid over de vraag hoe men de invloed van de cultuur moet taxeren. In deze gemeentes is veel twijfel te signaleren over de traditionele opvatting over de rol van de vrouw, die men veelal 'niet meer overtuigend acht'. Men heeft echter geen alternatieve opvatting. Dit lijkt tot gevolg te hebben dat men het principiële bijbelse spreken mijdt, en overgaat tot spreken in termen van geschiktheid, competenties en gaven. Concluderend kan gesteld worden dat in deze opvatting onduidelijk is hoe gedacht moet worden over de roeping en het recht van vrouwen.

Vooruitstrevende gemeenten kenmerken zich door het feit dat het gros van de gemeenteleden vóór openstelling van alle ambten is. Men acht de traditionele exegese van de zwijgtteksten inconsistent en gaat uit van alternatieve exegeses van de zwijgtteksten. Men wil een ongeloofwaardige koppeling tussen de zwijgtteksten en het ambt voorkomen. In deze visie wordt geredeneerd vanuit de herstelde gelijkheid van man en vrouw (Gal. 3,28), gavengestuurd denken en een openheid richting de cultuur. Het feit dat aan vrouwen talenten worden geschonken vormt de basis van het honoreren van de roeping van vrouwen en hun 'recht op' het vervullen van alle ambten.

In dit onderzoek zijn we twee gemeenten tegengekomen met een grotendeels traditionele opvatting over de rol van de vrouw (behoudend). Acht gemeenten nemen een middenpositie in en drie gemeenten kenmerken zich door vooruitstrevend gedachtegoed ten aanzien van de rol van de vrouw. Overigens moet hierbij in gedachten worden gehouden dat in dit kwalitatieve onderzoek is gewerkt met een selecte steekproef, die niet representatief is voor het geheel. Aan de genoemde aantallen zijn geen conclusies te verbinden; het gaat om de schets van de posities.

Deelvraag 4 'Welke ontwikkelingen kunnen we in het denken en de praktijk hierover signaleren?'

Voordat we overgaan tot het beantwoorden van deelvraag drie, willen we hier eerst aandacht schenken aan deelvraag 4.

Daarvoor laten we allereerst zien hoe het geschetste spectrum van praktijkinvullingen zich verhoudt tot het spectrum van opvattingen. In onderstaande schets vormen de blauwe cirkels de onderzochte gemeenten. Het getal in en de grootte van de cirkel duiden het aantal gemeentes aan dat zich op die positie bevindt. In de hiernavolgende tekst willen we hier enkele conclusies aan verbinden.

Veranderde taakstelling ambten

De belangrijkste ontwikkeling die we in de praktijk zijn tegengekomen is het hierboven omschreven feit dat de traditionele invulling van de ambtelijke taakstelling ter discussie wordt gesteld. Bepaalde taken worden uit de ambtelijke taak gehaald en toebedeeld aan gemeenteleden (m/v). Opvallend is het grote aantal keren dat wordt gesproken over het aanstellen van pastorale werk(st)ers en diaconale werk(st)ers (wijkzusters, bezoekzusters etc.) ter ontlasting van de ambtsdragers. Hiermee begeven vrouwen zich op het gebied van de ambtelijke taken. Ook is opvallend dat een aantal keren wordt gesproken over constructies, waarbij vrouwen zonder ambtelijke functie, maar vanuit andere leidinggevende/bestuurlijke functies meepraten op het moderamen of in de kerkenraad. Dit scheidt onduidelijkheid over de vraag wat '(geestelijk) leidinggeven' inhoudt en in welke mate dit (nog) behoort tot de ambtelijke taken.

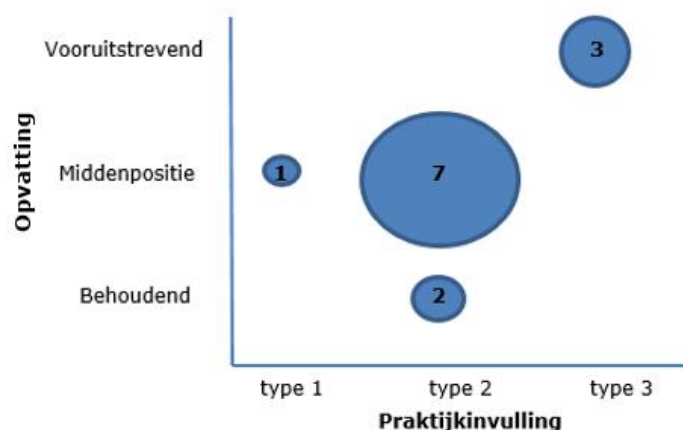
De verandering die hiermee wordt omschreven, is terug te zien in het feit dat er in de bovenstaande figuur slechts één gemeente is geplaatst bij de 'type 1 praktijkinvulling'. Nader kwantitatief onderzoek zou moeten uitwijzen in hoeverre meer gemeenten met een dergelijke traditionele praktijkinvulling gevonden kunnen worden.

Terugtrekken van de mannen

Een opvallende, daarmee samenhangende, waarneming is dat in dit onderzoek de stelling 'mannen trekken zich terug wanneer vrouwen in de ambtelijke taken actief worden' op een vreemde manier zeker blijkt te gelden. Nog voordat vrouwen formeel zijn toegelaten in de ambten, zijn de mannen al op hun retour. Dit proces lijkt al eerder in gang gezet te zijn, wat samen zou kunnen vallen met de ontwikkeling dat veel meer vrouwen in allerhande functies actief worden. Een andere duiding zou kunnen zijn dat het toegenomen spraakgebruik over 'competenties, geschiktheid en het inzetten van gaven' ook richting mannen bekritiserend werkt. Is hij wel de juiste man op de juiste plaats? Daarnaast spelen uiteraard maatschappelijke factoren een rol, die ervoor zorgen dat (veelal parttime werkende) vrouwen meer inzetbaar zijn voor het kerkelijk werk.

Traditionele exegetische zwijgtteksten bekritiseerd, groeiende onduidelijkheid met het oog op het gebruik van de zwijgtteksten

Een ontwikkeling in het denken, die hieraan parallel loopt en eventueel geduid zou kunnen worden als onderliggend en oorzakelijk, is de groeiende onduidelijkheid omtrent het gebruik van de zwijgtteksten. In alle onderzochte cases noemt men het gezag van de Schrift de belangrijkste normerende factor, terwijl men de traditionele exegetische van de zwijgtteksten bekritiseert, inconsistent en 'niet meer overtuigend' noemt. Deze

moeite leidt tot verschillende keuzes in argumentatie en praktijk. We doen de volgende waarnemingen:

- In ons onderzoek zijn we geen gemeenten tegengekomen die een behoudende opvatting combineren met een type 1-praktijk. Wellicht komen deze bij andere selectie van respondenten wel in beeld. Zo niet, dan zou de conclusie gerechtvaardigd zijn dat de praktijk de leer heeft 'ingehaald'.
- De gemeenten in ons onderzoek waarbinnen wel sprake is van een behoudende opvatting, combineren dit met een type 2-praktijk. Dit geeft blijk van ambivalentie: formeel is men niet overgegaan tot openstelling van de ambten voor vrouwen, maar informeel krijgen vrouwen wel ruimte om taken op te pakken, ook (vanouds) ambtelijke taken.
- Dezelfde ambivalentie is herkenbaar in de zeven gemeenten die vanuit een middenpositie qua opvatting vorm geven aan een type 2-praktijk. Dit lijkt consistent, maar men ervaart dit niet zo. Informeel bevindt men zich op een middenpositie qua opvatting, maar dit is niet geformaliseerd. Daardoor ontstaat er een type 2-praktijk, waarover onderliggend – veelal door angst om het gesprek aan te gaan – geen heldere besluit- en visievorming bestaat. Een gevolg daarvan is dat men op den duur niet meer goed blijkt te kunnen omschrijven waarom ('geschikte') vrouwen bepaalde taken niet mogen vervullen.
- De drie gemeenten die een type 3-praktijk hanteren vanuit vooruitstrevend gedachtegoed, kritiseren eveneens de traditionele opvatting over de rol van de vrouw. Zij hebben alternatieve opvattingen ontwikkeld, op grond waarvan zij in de praktijk andere keuzes maken. Dit is voor wat betreft de match tussen overtuiging en praktijk consistent. Deze positie is echter problematisch omdat deze type 3-praktijken momenteel niet worden toegestaan vanuit classis en kerkverband.

Met het oog op de vraag welke ontwikkelingen zichtbaar zijn, kunnen we niet ongenoemd laten dat een sterke toename van gevoel van urgentie rondom dit thema op korte termijn te verwachten is, gezien de genoemde intern-kerkelijke ambivalentie alsmede de frictie tussen lokale kerkgemeenten en regionaal/landelijk kerkverband.

Deelvraag 3 'Welke ervaringen en overtuigingen hebben vrouwen met/over hun inzet in de kerk?'

In zes gemeenten heerst blijdschap, tevredenheid en dankbaarheid voor/over de inzet van vrouwen.

In zes andere gemeenten is een mengeling van emoties aanwezig. Het gros is blij en dankbaar met de huidige rol en inzet van vrouwen. Een klein deel (vrouwen) is gefrustreerd, boos, voelt zich achtergesteld en ondergeschikt.

Hier en daar heerst frustratie en boosheid (ook bij mannen) over de moeizame procesgang rondom pogingen tot openstelling van de ambten. Opvallend is het grote aandeel vrouwen dat geen specifieke overtuiging heeft met betrekking tot hun inzet in de kerk. Men heeft geen uitgesproken mening, en weet niet goed wat men ervan moet vinden. Men accepteert de status quo. Het kleine gedeelte vrouwen dat hieromtrent wel negatieve emoties ervaart, laat zich niet sterk horen. Wel kwam uit dit onderzoek naar voren dat in sommige gevallen de signalen die vrouwen afgeven, niet serieus worden genomen door de kerkenraad.

Over het geheel genomen doet dit de vraag rijzen hoe het 'probleem' moet worden getaxeerd.

Overigens is het goed om ons hierbij te realiseren dat niet alle stemmen te horen zijn geweest in dit onderzoek. Afwezig waren de meest behoudende stemmen, evenals de stemmen van de vrouwen die het meest direct te maken hebben met de consequenties van het huidige beleid. We denken daarbij aan vrouwen die hoogopgeleid zijn in de theologie, die hun heil buiten de GKv zoeken of die stap in het verleden al hebben gezet.

Deelvraag 5 'Komen we 'best practices' op het spoor?'

Ook deze vraag naar 'best practices' is rechtstreeks overgenomen uit de taakstelling van het deputaatschap. In de zoektocht naar 'best practices' hebben wij ons gerealiseerd dat het kwalificeren van een praktijk als 'goede' praktijk of 'voorbeeldpraktijk' afhankelijk is van de interpretatie van de onderzoeker zelf. Dit maakt het lastig om in neutrale zin te spreken over praktijken die anderen ten voorbeeld gehouden kunnen worden. Wij willen ons daarvan dus ook grotendeels onthouden.

Wel zijn wij enkele voorbeelden tegengekomen, die de moeite van het delen waard zijn:

- Niet willen provoceren richting kerkverband door bewust geen vrouwelijke afgevaardigden naar regionale/landelijke vergaderingen te sturen.
- Kerkverband duiden als familie/gezin, waarin men samen opgroeit en zoekt naar een goede balans tussen regels en ruimte om groei mogelijk te maken.
- Inzetten van een echtpaar als ouderling.

Daarnaast komen we verschillende bestuursmodellen tegen. Of deze geduid mogen worden als 'best practices' is dus de vraag. Vaak gaat het hierbij overigens om verhullend taalgebruik, wat met het oog op de ervaren ambivalentie niet alleen maar positief uitpakt. Ook is het de vraag of de ontwikkeling waarin de ambten 'kleiner' worden gemaakt en de taken verdeeld worden over gemeenteleden, geduid moet worden als een 'best practice'. Ook dit is een kwestie van interpretatie.

Deelvraag 6 'Welke knelpunten en discussiepunten signaleren we?'

De belangrijkste knelpunten zijn momenteel de volgende:

1. Ervaren 'hypocrisie' vanwege het toelaten van vrouwen in allerlei functies met verhullende namen (bv. huisbezoek is 'onderlinge zorg'). De geloofwaardigheid van de kerkelijke gemeente komt daarmee in het geding. Leer en leven staan op gespannen voet met elkaar. Dit heeft ook te maken met de invulling van functies. Mag een vrouw bv. wel catechisatie geven, terwijl we zeggen dat een vrouw niet mag 'leren'? Dit punt is 7x genoemd.
2. Men durft het gezamenlijk gesprek hierover niet aan vanwege angst voor bezwaarden / kerkscheuring. Dit is 5x genoemd.
3. Huidige vormgeving van de ambtsstructuur en toelating van vrouwen daarin wordt door het kerkverband afgekeurd. Dit is 3x genoemd.
4. Men vraagt zich af hoe het cultuurgebonden aspect van de zwijgteksten moet worden verdisconteerd. In hoeverre weegt de invloed van de maatschappij mee in onze beoordeling van de teksten en de thematiek? Dit is 3x genoemd.
5. Driemaal wordt gepleit voor ruimte voor de plaatselijke gemeente in plaats van een topdown benadering vanuit de synode ('eenheidsworst').
6. Daarnaast vraagt men zich af hoe we kunnen loskomen van een (te) directe koppeling van ambten, zwijgteksten en scheppingsorde, en hoe een hedendaagse invulling eruit ziet. Dit is 2x genoemd.

5. Beantwoording hoofdvraag

De hoofdvraag, die wij ons gesteld hebben, was de volgende:

Hoe en op grond waarvan zetten mannen en vrouwen hun gaven in, in de verschillende kerken in de GKv?

Kijkend naar de praktijk, dan kunnen we kortweg concluderen dat over het algemeen vrouwen minstens zo actief zijn als mannen, zo niet actiever. Zij hebben over het algemeen meer tijd en zetten die in in allerlei functies, veelal pastorale, lerende, diaconale functies, maar ook zijn ze (steeds meer) zichtbaar in de vieringen en in bestuurlijke en coördinerende functies. Het belang van een combinatie van mannelijke en vrouwelijke inzet wordt steeds meer onderkend.

In dit onderzoek zijn we verschillende 'typen' gemeentes tegengekomen, die we hebben ingedeeld op basis van de heersende opvatting en de praktijkinvulling.

Daaruit is gebleken dat:

- Er in dit onderzoek geen gemeenten zijn voorgekomen die een behoudende opvatting combineren met een traditionele praktijk.
- Er in dit onderzoek een groot aantal gemeenten was, dat een middenpositie qua opvatting combineert met een type 2- praktijkinvulling. In deze gemeenten overheerst dankbaarheid voor alles wat vrouwen (mogen) doen. Dit is een vrij vergaande praktijk, waarin vrouwen ook vanouds ambtelijke taken verrichten.

Onderliggend heerst echter onzekerheid omtrent de roeping en het recht van vrouwen om deze taken op zich te nemen, en de middenpositie qua opvatting is niet geformaliseerd in besluitvorming.

- Er in dit onderzoek drie gemeenten voorkomen die een vooruitstrevende opvatting combineren met een vergaande praktijk, waarin vrouwen allerhande ambtelijke taken vervullen. Vrouwelijke predikanten zijn in deze gemeenten nog niet actief, maar dat zou in principe (gezien de besluitvorming hierover) wel kunnen. Deze gemeenten ervaren frictie vanwege het feit dat de type 3-praktijken binnen het kerkverband niet worden gehonoreerd.

Tot nu toe houdt in de meeste gemeenten een behoudend deel van de gemeente vast aan de traditionele exegese en de bijbehorende traditionele praktijk van gesloten ambten voor vrouwen. De ambivalentie die optreedt door het hooghouden van de traditionele praktijk, terwijl het gros van de gemeenteleden de bijbehorende traditionele exegese niet meer voor haar rekening wil nemen, leidt tot ervaren moeiten en emoties van boosheid en frustratie.

6. Vervolg

Het deputaatschap MV in de kerk heeft tot taak om te werken aan de integratie van het bijbels onderwijs, de confessionele normen en de praktijk in de Gereformeerde kerken mbt de rollen en functies van vrouwen en mannen in hun onderlinge samenhang. Als eerste stap in dat proces is dit onderzoek verricht, met het oog op het kunnen beschrijven van de huidige situatie en de ontwikkelingen, 'best practices', knelpunten en discussiepunten. Het is de bedoeling dat dit kwalitatieve vooronderzoek zal worden opgevolgd met een kwantitatief onderzoek om getalsmatige helderheid te verschaffen over de huidige stand van zaken.

Vervolgens / tegelijkertijd is het de bedoeling de uitkomsten hiervan te voorzien van een afweging en die te communiceren met de kerken. Het deputaatschap zal het gesprek over deze thematiek in de kerken moeten stimuleren op een zodanige manier dat er een praktijk gaat ontstaan die het 'veelkleurig spreken van de Schrift weerspiegelt, en waarbij aandacht is voor zowel het schriftgetrouw bijbellezen als de invloed van de maatschappij en de bijzondere en aanvullende verschillen tussen man en vrouw'. Uit de bovenstaande analyse blijkt dit gesprek zeer noodzakelijk te zijn, en wel met het oog op de volgende waarnemingen:

1. Momenteel is er sprake van grote onduidelijkheid omtrent het schriftgetrouw bijbellezen. Uit verlegenheid gaat men daarom in de praktijk voorbij aan de concrete teksten, terwijl men wel belijdt daaraan gehoorzaam te willen zijn. Dit leidt tot hypocrisie. De gewenste integratie van belijden en beleven lijkt ver weg.
2. Er is eveneens veel onduidelijkheid over de vraag hoe de invloed van de maatschappij de theologische overtuigingen al of niet mag meebepalen. In het traditionele gedachtegoed overheerst het idee

dat de schrift de cultuur onder kritiek stelt. Dit wordt nog steeds vertolkt door het behoudende deel in de kerken. Er lijkt echter steeds meer onvrede te zijn over deze positie, die op gespannen voet staan met een open benadering van de samenleving en de wens om juist in die samenleving mét het evangelie present te zijn.

De verschillende zaken (het spreken van de Schrift, de invloed van de maatschappij, de eventueel te honoreren scheppingsorde etc.) worden momenteel op een onvruchtbare manier tegen elkaar uitgespeeld.

In de te organiseren communicatie- en bezinningsronde dient oog te zijn voor verdergaande ontwikkelingen. Het deputaatschap heeft het mandaat hierover voorstellen te doen aan de synode. Op basis van het aan te leveren kwantitatieve materiaal zal het deputaatschap hier verder werk van kunnen maken.

Het verdient aanbeveling om enkele zaken in de overweging mee te nemen, die pregnant uit dit onderzoek naar voren zijn gekomen. In de bespreking kunnen deze geluiden op hun merites worden beoordeeld. Het gaat om de volgende geluiden die veel te horen zijn geweest:

- “Het thema man/vrouw is hier geen issue.”
- “Het is goed zoals het is.”
- “Dit thema verdient niet zoveel aandacht als het nu krijgt. Het is met het oog op de voortgang van het evangelie en de komst van het Koninkrijk niet vruchtbaar hier al te lang bij stil te staan.”

Daarnaast dient het deputaatschap oog te hebben voor de doorgaande ontwikkeling die op dit punt zichtbaar is geweest in de interviews. Enkele gemeenten maken concreet werk van openstelling van de ambten en zijn voornemens daaromtrent te lobbyen bij collega-predikanten. Er is binnen het komende halfjaar voortgaande ontwikkeling te verwachten. De vraag is of en hoe het deputaatschap zich hieraan wil verbinden.

Een laatste punt dat overweging verdient, is de meermalen gehoorde opmerking dat een topdown-benadering vanuit de synode ongewenst is. Op het lokale niveau wenst men de vrijheid om een eigen visie en praktijk concreet vorm te geven (zie knelpunten).

Bijlage I Concept Plan van Aanpak Deputaten MV in de kerk (versie 1.1)

Opdracht

Door de GS Ede is besloten dat er naast het deputaatschap MV en ambt een deputaatschap MV in de kerk zou worden ingesteld:

Besluit 4:

a. een nieuw deputaatschap M/V in de kerk te benoemen, dat tot taak heeft te werken aan de integratie van het Bijbels onderwijs, de confessionele normen en de praktijk in de Gereformeerde Kerken met betrekking tot de rollen en functies van vrouwen en mannen in hun onderlinge samenhang, door

1. actief te beschrijven hoe en op grond waarvan in Gereformeerde Kerken in verschillende situaties mannen en vrouwen hun gaven inzetten in de gemeente;
2. daarbij ontwikkelingen, sterke punten, 'best practices', maar ook knelpunten en discussiepunten te signaleren, van een eerste afweging te voorzien en die te communiceren met de kerken;
3. over waarnemingen en afwegingen in gesprek te gaan en te blijven met m.n. de medewerkers aan de Theologische Universiteit en aan het Praktijkcentrum;
4. het gesprek over de roeping en het recht van vrouwen ook hun gaven in te zetten in de kerken te stimuleren en te ondersteunen met het oog op een praktijk die het veelkleurig spreken van de Schrift weerspiegelt, waarbij er bijzondere aandacht is voor:
 - a. schriftgetrouw en gehoorzaam bijbel lezen;
 - b. de invloed van de maatschappij op het denken en handelen van christenen;
 - c. de bijzondere en aanvullende verschillen tussen man en vrouw.
5. bij alle hiervoor genoemde activiteiten gericht te vragen naar de diverse ervaringen en overtuigingen van vrouwen;

b. wanneer er ontwikkelingen zijn in de kerken op dit punt die voldoende convergeren en waarvan het verantwoord is om er gemeenschappelijke afspraken over te maken, daarover aan de dan eerstvolgende generale synode voorstellen te doen;

c. voorstellen die daar aanleiding toe geven tijdig via deputaten Kerkelijke eenheid en Betrekkingen buitenlandse kerken te communiceren met binnen- en buitenlandse zusterkerken.

Gronden:

1. [a1-5] Het is verstandig op dit moment niet in te zetten op één of meer aangedragen 'oplossingsrichtingen' in de vragen rond de

- mogelijkheid van vrouwelijke ambtsdragers, maar het gesprek in breder kader voort te zetten;
2. [a1] De ontwikkelingen in de kerken op het punt van de rollen en functies van mannen en vrouwen in de gemeente verdienen een goede ondersteuning en interactie;
 3. [a2] De nu verschillende praktijken in de kerken vragen om een meer gemeenschappelijk proces van bewustwording en van elkaar leren. De urgentie daarvan wordt nu meer dan in het verleden ervaren;
 4. [a2] Door als kerken samen en in samenhang elkaars praktijk te leren kennen en te onderzoeken, vullen we elkaar aan en kunnen we groeien in eensgezindheid;
 5. [a3] Input vanuit de Theologische Universiteit en het Praktijkcentrum is nodig voor een theologisch en empirisch verantwoorde begeleiding van de kerkelijke ontwikkelingen en voorbereiding van eventueel nodige besluitvorming;
 6. [a4] Ongeacht overtuigingen over het al dan niet toegestaan zijn van vrouwelijke ambtsdragers valt er nog veel te winnen in een doorgaand gesprek over roeping en recht van vrouwen om ook hun gaven in te zetten in de kerk;
 - a) [a4a] Er is verschil van inzicht over de manier waarop wij voor ons leven hier en nu conclusies trekken uit wat de bijbelschrijvers in eerste instantie voor hun lezers van toen opschreven;
 - b) [a4b] Deputaten M/V hebben in hun rapport terecht aandacht gevraagd voor de spanning die velen voelen tussen de rollen en functies die vrouwen in de kerken en in de maatschappij vervullen;
 - c) [a4c] De reële verschillen tussen man en vrouw vragen een eigen afweging, bijvoorbeeld door aandacht te geven aan 'gender-studies';
 7. [a5] Wanneer het gaat over de roeping en het recht van vrouwen om ook hun gaven in te zetten in de kerken kan hun eigen inbreng niet gemist worden;
 8. [2] Het is goed de tijd te nemen om gemeenschappelijke besluitvorming op dit onderwerp vanuit de kerken zelf te laten opkomen en in alle rust zoveel mogelijk gezamenlijkheid te laten groeien;
 9. [3] De afspraken met zusterkerken in binnen- en buitenland moeten zo zorgvuldig mogelijk worden nagekomen.

Inleiding

Bij de uitvoering van de door de GS Ede geformuleerde opdracht gaan we uit van het model van kwalitatief onderzoek in de vorm van actieonderzoek. Binnen dit kwalitatief onderzoek kunnen onderdelen van meer kwantitatieve aard worden gebruikt.

Actieonderzoek is een vorm van kwalitatief onderzoek, waarbij het niet in eerste instantie gaat om het op 'objectieve wijze' verzamelen van gegevens zoals bij kwantitatief onderzoek. Actieonderzoek heeft niet alleen tot doel om kennis te verkrijgen of situaties te beschrijven, maar heeft tevens tot doel

om de situatie zodanig te beïnvloeden dat de situatie verbeterd wordt. Verbeteren betekent dan veranderen en een leerproces op gang brengen.

Bij actieonderzoek moet je dus denken aan een interactief proces waarbij de onderzoeksresultaten steeds worden teruggekoppeld aan de te onderzoeken groep, waardoor een leerproces van die doelgroep wordt bevorderd. Concreet kan dat betekenen dat de verzamelde informatie over welke taken en rollen vrouwen op dit moment binnen de kerken vervullen en hoe dit gemotiveerd en gewaardeerd wordt, in de vorm van bijv. een brochure weer teruggegeven aan de kerken. Aan de hand van de brochure kunnen dan bijv. regionaal gesprekken worden aangegaan waarbij ideeën worden uitgewisseld. Daarbij kan de vraag naar voren komen naar de Bijbelse grenzen van de inzetbaarheid van vrouwen in kerkelijke gemeenten. We zullen daarbij zoveel mogelijk het begrip 'ambt' vermijden, omdat dit begrip veelal blokkerend lijkt te werken voor een open gedachteswisseling over rollen en taken van vrouwen in de kerkelijke gemeente.

Kenmerk van het actieonderzoek is dat de exacte vormgeving van het onderzoek mee bepaald wordt door de (tussentijdse) resultaten. Het onderzoeksontwerp is dan ook een voorlopig ontwerp en kan op basis van voortschrijdend inzicht worden aangepast. Zo ontstaat een dynamisch proces met een cyclisch karakter.

Verantwoordelijkheid voor het actieonderzoek

Deputaten MV in de kerk zijn, namens de GS, verantwoordelijk voor het actieonderzoek. Zij geven zo nodig opdracht aan derden (bijv. Praktijkcentrum) voor het doen van deelonderzoeken. Via Deputaatschap F&B wordt een budget beschikbaar gesteld.

Voorlopige vraagstelling actieonderzoek

Als voorlopige vraagstelling voor het actieonderzoek is geformuleerd:

1. *Hoe kunnen de leden van de kerken binnen het verband van de GKv gestimuleerd worden tot nadere bezinning over de motieven tot en de rechten, mogelijkheden en beperkingen van de inzet van vrouwen in de verschillende rollen en taken binnen de kerkelijke gemeenten;*

Hoe verhouden deze rechten, mogelijkheden en beperkingen zich tot de confessionele normen en praktijken binnen de Gereformeerde kerken

Deze vraagstelling kan in de loop van het proces zo nodig worden bijgesteld cq. geconcretiseerd.

Daarbij gaf de GS van Ede de volgende opdracht:

- wanneer er ontwikkelingen zijn in de kerken op dit punt die voldoende convergeren en waarvan het verantwoord is om er gemeenschappelijke afspraken over te maken, daarover aan de dan eerstvolgende generale synode voorstellen te doen;
- voorstellen die daar aanleiding toe geven tijdig via deputaten Kerkelijke eenheid en Betrekkingen buitenlandse kerken te communiceren met binnen- en buitenlandse zusterkerken.

Fasering actieonderzoek:

1. Oriënterend vooronderzoek

Door de leden van het deputaatschap worden in totaal ca. 10 oriënterende (semi-gestructureerd) gesprekken gevoerd bij verschillende plaatselijke kerken om inzicht te krijgen in de diversiteit van rollen en taken die thans door vrouwen binnen de GKv worden uitgevoerd.

Hierbij kan o.a. gedacht worden aan taken en rollen t.a.v.:

- eredienst en liturgie (verzorging kindmoment, voorlezen bijbelteksten, speciale diensten)
- bestuur en organisatie (bijv. scribaat, regelen en organiseren)
- (geestelijk)leiding geven (huiskringen, verenigingen, catechese, jeugdwerk, opbouwwerk)
- pastoraat (huisbezoeken, huiskringen)
- diaconaat (wijkzusters, diaconaal huisbezoek)
- commissies en werkgroepen.
- etc.

Naast de inventarisatie over welke rollen en taken vrouwen vervullen is vooral van belang om inzicht te krijgen in de motieven die zijn en worden gebruikt om vrouwen al dan niet in te zetten.

Wat is hierover vastgelegd in kerkenraadsbesluiten, beleidsnotities, aanstellingen, bevestigingsformulieren, informatie aan de gemeente etc.

De vormgeving van deze semi-gestructureerde interviews kan worden afgestemd met het Praktijkcentrum.

Van dit vooronderzoek wordt een samenvattend verslag gemaakt.

2. Formuleren onderzoeksdoel en onderzoeksopdracht

Mede op basis van het vooronderzoek worden onderzoeksdoelen geformuleerd:

- voor het deputaatschap t.a.v. het totale project
- voor een onderzoeksbureau t.a.v. een uit te voeren deelonderzoek)

Tevens dient een onderzoeksopdracht (voor een kwantitatief deelonderzoek) geformuleerd te worden.

Voorlopig doel deelonderzoek:

Inventariseren welke taken en rollen vrouwen vervullen binnen de kerkelijke gemeenten van de GKv. Hierbij dient o.a. onderzocht te worden op welke wijze vrouwen invulling geven aan de onder 1. genoemde taakvelden en op welke andere terreinen vrouwen actief zijn in de kerk. Tevens dient daarbij een inventarisatie te worden gemaakt van de verschillende motieven van zowel 'gewone kerkleden' als opinionleaders om vrouwen al dan niet in te zetten.

3. Overleg over uitvoering opdracht deelonderzoek (inventariserend onderzoek)

Het onder 2. geformuleerde deelonderzoek gaat naar huidig inzicht de mogelijkheden van deputaten te boven en zal door een derde partij uitgevoerd dienen te worden onder verantwoordelijkheid van deputaten. Voor

de hand ligt om hiervoor het Praktijkcentrum te benaderen als opdrachtnemer. In overleg met de opdrachtnemer zal een onderzoeksplan moeten worden opgezet waarin o.a. beschreven:

- doel van het onderzoek
- opzet van het onderzoek (wijze van dataverzameling)
- planning van het onderzoek
- kosten verbonden aan het onderzoek

4. Uitvoeren empirisch onderzoek (inventariserend)

Door de opdrachtnemer wordt het inventariserend onderzoek uitgevoerd conform het omschreven onderzoeksplan. De resultaten worden in de vorm van een overzichtelijk rapport gepresenteerd.

5. Ordenen van de verkregen informatie in een document (bijv. brochure)

Wezenlijk bij actieonderzoek is dat de resultaten voortdurend worden teruggekoppeld naar de te onderzoeken doelgroep i.c. de kerken. Daarbij is het van belang om deze resultaten ook tot onderwerp van gesprek te maken. Er moet dus een uitdaging van uit gaan om dit in de verschillende fora binnen de kerken te bespreken. Hiervoor zal een communicatieplan moeten worden opgesteld.

Door het op allerlei wijze bespreken van de gegeven informatie kan een leer- en bezinningsproces op gang komen binnen de kerken.

6. Bespreken van de verkregen informatie (brochure) in regionale bijeenkomsten

De resultaten van het bezinningsproces binnen de kerken kan in regionale bijeenkomsten worden besproken met als doel om het bezinningsproces samen verder te brengen. Van deze bijeenkomsten worden verslagen gemaakt, die weer verwerkt kunnen worden. Ook kan gedacht worden aan andere vormen om de verkregen informatie in gesprek te brengen bij de kerken.

Wellicht is het mogelijk om tijdens deze besprekingen ook een inbreng te hebben van deputaten MV en ambt, zodat naast de empirische benadering ook de normatieve benadering kan worden ingebracht.

7. Terugkoppeling van de besprekingen in de vorm van een nieuwe publicatie

De resultaten van de regionale gesprekken worden weer verwerkt in een nieuwe publicatie t.b.v. de kerken.

8. Rapportage aan de Generale Synode

Een dergelijk procesmatig onderzoek zal de nodige tijd vergen. Het zal dan ook niet mogelijk zijn om aan de Generale Synode van Meppel van 2017 afrondende conclusies te melden. Hoogstens kan een tussenrapportage (procesmatig) worden gegeven. Gezien het procesmatige karakter van de opdracht valt nog te bezien in hoeverre het mogelijk is om voor de GS van 2020 een afrondend overzicht te verstrekken.

9. Samenhang met het proces van MV en ambt

Het is absoluut noodzakelijk dat er regelmatig tussentijdse afstemming plaatsvindt met het deputaatschap MV en ambt. Het zou zinvol kunnen zijn om voorlopige studieresultaten van dit deputaatschap mee te nemen in het uit te voeren onderzoek om bijv. draagvlak voor voorstellen te toetsen. Ook kunnen tussentijdse resultaten van het onderzoek van het deputaatschap MV in de kerk weer als input worden gebruikt voor het deputaatschap MV en ambt.

Hierover dienen goede afspraken gemaakt te worden, waarbij het voor de hand ligt dat de communicatie van MV en ambt altijd wordt afgestemd met MV en kerk.

10. Budget

Door de GS van Ede is een budget beschikbaar gesteld voor het deputaatschap MV in de kerk van € 2.500 per jaar. Dit budget is zeker ontoereikend voor het uit te voeren onderzoek. Er zal dan ook een aanvullend budget beschikbaar gesteld dienen te worden.

december 2014

Bijlage II Aandachtspunten & eerste opzet

Aandachtspunten uit het gesprek met J. Knepper en W. Malda

Zie ook het Plan van Aanpak, geschreven door J. Knepper e.a. (Bijlage I).

- Er wordt een 'actie-onderzoek' voorgesteld in het PvA van Knepper. Kortgezegd komt dit erop neer dat men in een meerjarenproces een bezinning op gang wil brengen en deze onderzoeksmatig wil monitoren, zodanig dat er gaandeweg een verandering van overtuigingen optreedt die geregistreerd kan worden. Welke kant deze verandering zal opgaan, wordt (cf het principe van actieonderzoek) nog niet vastgelegd.
 - Actieonderzoek is vanuit haar aard gericht op een verandering in de richting van een verbetering, in ieder geval niet meer het handhaven van de bestaande situatie. Wanneer men vast wil houden aan de term 'actieonderzoek', dient men zich er bewust van te zijn dat geëxpliciteerd moet worden: welke verandering wordt nagestreefd, welke ruimte bestaat er om de bestaande situatie te handhaven, of wordt er zonder explicitering van de doelen verandering in een bepaalde richting nagestreefd (=manipulatie)? Het is een bespreekpunt in hoeverre dit laatste aanvaardbaar is.

- We hebben erover doorgesproken hoe dit vorm zou kunnen krijgen. Praktisch gezien is het lastig om een actieonderzoek op te zetten in de door Knepper voorgestelde vorm, omdat er geen duidelijk afgebakende populatie is met wie je aan de slag kunt gaan in een helder opgezet en onderzoeksmatig volgbaar leer-/actieproces.
 - Het is moeilijk, zo niet onmogelijk, om op een gepland moment in kerkelijke gemeenten concrete veranderingen tot stand te brengen mbt de inzet van vrouwen en de overtuigingen die mensen hierover hebben, welke veranderingen vervolgens te monitoren zijn.
 - De tijdsspanne is te kort om de veranderingen die (waarschijnlijk spontaan wel) zullen ontstaan, onderzoeksmatig te kunnen volgen.
 - Er kan geen duidelijk effect van 'verandermanagement' worden gemeten, omdat er veel andere factoren meespelen die de waarschijnlijk op te treden veranderingen kunnen beïnvloeden / hebben beïnvloed.

- De kern van het door Knepper beschreven voorstel zit 'em erin dat het deputaatschap een bezinning op het thema M/V op gang wil brengen en onderzoeksmateriaal (dat laat zien hoe de huidige praktijk en de daarbij behorende overtuigingen eruitziet) wil gebruiken om deze bezinning te stimuleren.
- Men wil het inventariserend onderzoeksmateriaal én de uitkomsten van de bezinning vastleggen om gedurende het proces de bezinning

op verschillende momenten weer verder te stimuleren en nieuwe impulsen en denkrichtingen (aan) te geven.

- Wat men hierover vastlegt, wil men kunnen aanbieden aan de synode 2017 (of een tussentijdse rapportage hiervan).

Eerste opzet M/V onderzoek

Gezien de bovenstaande aandachtspunten, lijkt het realistisch om de opdracht van het deputaatschap vorm te geven als een proces, waarin de bezinning in de kerken gestimuleerd wordt door impulsen die worden gegeven (mede) op basis van verzameld onderzoeksmateriaal. Dit onderzoek valt uiteen in op elkaar voortbouwende deelonderzoeken. Concreet zijn daarin de volgende fasen aan te wijzen:

- 1) Oriënterend kwalitatief vooronderzoek
- 2) Kwantitatief onderzoek
- 3) Bezinningsronde / groepsinterviews

Gedurende dit proces worden denkprikkels afgegeven richting de GKv kerken, om de bezinning gaande te houden. Hiervoor dient een helder communicatieplan te worden geschreven. Tevens is het noodzakelijk om het deputaatschap Vrouw & Ambt nauw bij dit proces te betrekken.

We zien dit als volgt voor ons:

- 1) Oriënterend kwalitatief onderzoek
Dit bestaat uit een serie van 10 interviews in verschillende kerken, die deputaten zoveel mogelijk zelf (of samen met het PC) wil afnemen. Analyse en rapportage komt voor rekening van het PC, evenals advies over opzet.
- 2) Kwantitatief onderzoek
Dit bestaat uit een breder en gedetailleerder kwantitatief onderzoek onder de kerken van de GKv, gebaseerd op het materiaal van (1) om goed in beeld te krijgen hoe de huidige praktijk eruit ziet mbt de inzet van vrouwen² en de overtuigingen die kerkleden hierover hebben. Dit gedeelte komt in zijn geheel voor rekening van het PC. Tevens is er de wens om enkele vragen uit het in 2006 gehouden onderzoek te herhalen, zodat wellicht iets van een ontwikkeling in het denken hierover kan worden geïllustreerd.
- 3) Bezinning over het materiaal uit (1) en (2) in regionale- / classisbesprekingen. Op deze bijeenkomsten zal het PC de gegevens van (1) en (2) presenteren en het gesprek hierover volgen. Wat op deze bijeenkomsten te berde wordt gebracht, zal ook door het PC worden vastgelegd, geanalyseerd en gerapporteerd. Dit gedeelte kan worden uitgebreid met andere vormen van gemeentebegeleiding om het stimuleren van de bezinning in de kerken (een belangrijk doel

² Bij de precisering van de vraagstelling zal nader moeten worden gezien of het ook goed/handig/noodzakelijk is om de inzet van mannen in dit onderzoek mee te nemen.

van dit deputaatschap) voldoende te faciliteren.

In deze bezinningsperiode kan tevens gemeentebegeleiding worden geboden in welke vorm dat wenselijk is. Adviseur M. Mol (collega bij Praktijkcentrum) kan hierover creatief meedenken.

Bijlage III Topiclijst plus gespreksformat

Topiclijst plus gespreksformat om te gebruiken bij de groepsinterviews, voorjaar 2015

Topiclijst

1. Formele gang van zaken en besluitvorming:

- a) Welke taken en/of activiteiten vervullen vrouwen in de gemeente?
Eventueel doorvragen op:
 - I. In hoeverre zijn vrouwen aanwezig bij KR vergaderingen, mogen zij meepraten en hebben zij invloed?
 - II. Zijn er ook taken die door mannen niet (meer) worden gedaan die door vrouwen zijn overgenomen of andersom?
 - III. Trekken mannen zich terug wanneer meer vrouwen op plekken komen van mannen?
 - IV. Zijn er commissies of taken die uitsluitend door mannen of uitsluitend door vrouwen worden ingevuld?
- b) Hoe worden de verschillende rollen en functies in de praktijk ingevuld? Staat hierover iets op papier? (Als er stukken zijn willen wij die graag ontvangen)
- c) Zijn er besluiten genomen mbt de roeping en het recht van vrouwen om hun gaven in te zetten, en zo ja, welke?
- d) Eventueel doorvragen op:
 - I. Welke taken/functies mogen alleen mannen vervullen, en welke motieven heeft men daarvoor?
 - II. Wie is eindverantwoordelijk voor de evt. bijdrage van vrouwen in de kerkdienst (voorlezen, kindermoment etc) of in andere onderwijzende/leidinggevende functies?
 - III. Hoe wordt die eindverantwoordelijkheid vormgegeven?
- e) Welke discussies zijn er over geweest of nog gaande op formeel niveau (kerkenraadsvergaderingen, gemeentevergaderingen, classisvergaderingen) over de rollen en functies van vrouwen in de kerk en in hoeverre hebben de volgende zaken daarin een rol gespeeld:
 - I. schriftgetrouw en gehoorzaam bijbel lezen?
 - II. de invloed van de maatschappij op het denken en handelen van christenen?
 - III. de bijzondere en aanvullende verschillen tussen man en vrouw?
- f) In hoeverre is de besluitvorming in deze kerk in lijn met de standpunten van de synode, en hoe gaat men daar mee om?

2. Informele gang van zaken en opvattingen:

- a) Welke overtuigingen leven er in de gemeente mbt de roeping en het recht van vrouwen om hun gaven in te zetten?
- b) Welke overtuigingen leven er specifiek onder vrouwen in de gemeente mbt de roeping en het recht van vrouwen om hun gaven in te zetten?
- c) Hoe beleven vrouwen hun functioneren binnen de gemeente?
- d) Hoe beleven gemeenteleden in het algemeen het functioneren van vrouwen in de gemeente?
- e) Signaleert men in het denken en de praktijk een ontwikkeling voor wat betreft de inzet van vrouwen, en hoe duidt men deze?

Gespreksformat

De onderwerpen/vragen uit de topiclijst dienen besproken te worden in een groepsinterview van ca. 1,5 uur, met 4 tot maximaal 6 deelnemers. Onderstaand het format waarmee dit aan de orde kan worden gesteld.

00.00u Start met gebed

00.05u Kennismaking indien nodig

- Uitwisselen van naam, leeftijd, man/vrouw, rol in de gemeente
- Gespreksleider stelt zichzelf voor en benoemt kort de thematiek en het doel van dit onderzoek. Hiervoor kan de volgende tekst worden gebruikt:

Het deputaatschap MV in de kerk en het Praktijkcentrum van de Gereformeerde Kerken (vrijg.) trekken samen op om de bezinning te stimuleren over het thema 'Vrouw in het ambt'. Daarbij wordt eerst breed rondgeblikt om de praktijk in de kerken in beeld te krijgen. Daarvoor worden momenteel 14 van deze groepsinterviews georganiseerd. Vanuit het beeld dat uit de praktijk opkomt, zal verder worden nagedacht over manieren om de inzet van vrouwen vorm te geven binnen het kader van overtuigingen dat men hierover heeft. Naast het deputaatschap MV in de kerk is momenteel het deputaatschap 'Vrouw en ambt' actief. Zij hebben een andere opdracht, maar de bevindingen worden wel met elkaar gedeeld.

- De gespreksleider licht de gang van zaken toe:
 - Het interview zal (hopelijk) maximaal 1,5 uur duren.
 - De deelnemers worden aangemoedigd om in alle openheid en eerlijkheid de thematiek te kunnen bespreken; mochten hiervoor belemmeringen zijn, dan horen we dat graag na het interview, waarbij evt contactgegevens kunnen worden uitgewisseld om meer (persoonlijke) informatie na te zenden.
 - De gespreksleider zal sturend zijn in het gesprek, om de onderwerpen aan bod te laten komen die op het lijstje staan. Daarbij zal de toegestuurde topiclijst niet slaafs gevolgd worden, maar worden verschillende werkvormen gebruikt om alle informatie te kunnen verzamelen in de beperkte tijd. Wellicht zal het gesprek dus af en toe even moeten worden afgekapt als het teveel afwijkt van de beoogde vraag.
 - De gespreksleider vraagt toestemming om het gesprek op te nemen op de voice recorder.
 - De deelnemers worden ervan verzekerd dat alles wat wordt gezegd, volstrekt vertrouwelijk zal worden behandeld. In de analyse worden namen van personen en namen van gemeentes gewist en niet in de uitgetypte teksten opgenomen.
 - Ook is het goed om af te spreken dat alles wat hier wordt besproken, binnenskamers blijft.

00.15u Plenair informatie verzamelen: vraag 1a.

Installeer een groot papier aan de wand, of neem een flap-over. Schrijf daarop de volgende vraag:

- *Welke taken en/of activiteiten vervullen vrouwen in uw gemeente?*

Laat de aanwezigen de antwoorden opnoemen en ondersteun de overdracht van mondelinge informatie door op de flap mee te schrijven of te tekenen.

Om de breedte van het gemeentelven in beeld te krijgen, kan de volgende vierslag in het achterhoofd worden gehouden:

- Vieren (erediensten/ambten/collecteren/lezen/bidden/muziek, etc)
- Leren (leerdiensten, kindermomenten, kindernevendiensten, catechese, alpha, etc)
- Zorgen (pastoraat, kringenwerk, zusterhulp, etc)
- Bouwen (leidinggeven, kerkplanting, overige zaken betreffende structuur en middelen)
 - Bij het praten over kerkelijke leiding / vergaderstructuur willen we graag ook bevragen: in hoeverre is er bij kerkenraadsvergaderingen een vrouw aanwezig, en in hoeverre heeft zij (formeel of informeel) invloed?

Terwijl taken en/of activiteiten worden genoemd, moet worden geïnventariseerd:

- *Hoe worden de verschillende rollen en functies in de praktijk ingevuld?*
- *Staat hierover iets op papier? (Als er stukken zijn willen wij die graag ontvangen)*

Zo mogelijk wordt dit in steekwoorden op de flap genoteerd; in ieder geval wordt het opgenomen op de band.

00.30u Vervolg informatie verzamelen: vraag 1a/b.

Laat de deelnemers individueel invulblad 1 invullen, waarop de volgende vragen moeten worden beantwoord:

- *Zijn er taken in bovenstaande lijst die uitsluitend door vrouwen worden vervuld, en zo ja, welke zijn dat?*
- *Mogen vrouwen in uw gemeente bepaalde taken of functies niet vervullen, en zo ja, welke zijn dat?*
- *Hebben vrouwen sommige taken in de loop van de tijd overgenomen van mannen, en zo ja, welke taken?*
- *Trekken mannen zich terug wanneer meer vrouwen op plekken komen van mannen?*
- *In hoeverre zijn vrouwen aanwezig bij kerkenraadsvergaderingen, mogen zij meepraten en hebben zij invloed?*

Rond dit gedeelte af door de deelnemers een algemeen beeld te laten schetsen van wat zij hebben opgeschreven. Let op: niet alle deelnemers

hoeven aan het woord te komen en ze hoeven niet letterlijk hun invulling op te sommen, dat kost teveel tijd!

00.45u Afronding vraag 1 a/b: probeer als gesprekleider de situatie overziend een conclusie te trekken over de huidige stand van zaken en de rol die vrouwen in deze gemeente hebben. Vraag feedback op de geformuleerde conclusie: in hoeverre deelt men deze inschatting?

00.50u Gezamenlijk gesprek, plenair, over de lokale ontwikkeling van de MV discussie op formeel niveau

- In hoeverre is er discussie geweest of nog gaande op formeel niveau (kerkenraadsvergaderingen, gemeentevergaderingen, classisvergaderingen) over de rollen en functies van vrouwen in uw gemeente?
- Als a) het geval is geweest, wat was dan:
- De aanleiding van de discussie?
- De belangrijkste argumenten en motieven die een rol speelden in de discussie?
- Het besluit?
- Zijn hiervan opiniërende of besluitvormende teksten beschikbaar?
- In hoeverre is de besluitvorming in deze kerk in lijn met de standpunten van de synode, en hoe gaat men daar mee om?

In dit gesprek moet duidelijk worden:

- a) Welke overwegingen in de gemeente een rol hebben gespeeld om de praktijk zo vorm te geven, zoals bij vraag 1 in beeld is gebracht;
- b) Welke discrepantie eventueel zichtbaar is tussen leer en praktijk;
- c) En hoe men met deze discrepantie omgaat ('knutselconstructies' mbt (eind)verantwoordelijkheid?).

Mocht er op deze vraag weinig respons komen (bv. wanneer er weinig tot geen discussie is geweest over het thema 'de vrouw in het ambt'), dan kan als volgt worden doorgevraagd:

- *Wat is onderliggend aan de huidige vormgeving en welke van de volgende argumenten/motieven leidend zijn (geweest) in de huidige rol-/taakverdeling van mannen en vrouwen:*
 - I. schriftgetrouw en gehoorzaam bijbel lezen?
 - II. de invloed van de maatschappij op het denken en handelen van christenen?
 - III. de bijzondere en aanvullende verschillen tussen man en vrouw?

Als dit niet nodig is, omdat er al een levendig gesprek over de ontwikkelingen ontstaat, dan kan dit laatste achterwege worden gelaten.

1.15u Opnieuw koffie schenken.

1.20u Inventarisatie van de vraag 'Hoe leeft het thema in de gemeente?'

De gespreksleider maakt duidelijk dat we nu het 'formele perspectief' loslaten en meer zullen spreken vanuit ons persoonlijk perspectief.

Als overgang naar het laatste gedeelte van dit interview, de inventarisatie van persoonlijke beleving en overtuigingen, zullen eerst de volgende vragen worden besproken:

- *Wordt er in deze gemeente verschillend gedacht over de inzet van vrouwen, en hoe liggen de verhoudingen?*
- *Hoe heeft zich de gedachtevorming in deze gemeente ontwikkeld in de afgelopen, pakweg, 10 jaar tijd?*

1.30u Laatste gedeelte, inventarisatie van persoonlijke overtuigingen.

Zo mogelijk wordt dit laatste onderdeel afgerond binnen het interview zelf, maar waarschijnlijk lukt dat niet binnen de tijd en mogen de deelnemers het invulblad 2 thuis invullen, waarop zij de volgende zinnen mogen aanvullen:

- *"Gemiddeld genomen vindt men de inzet van vrouwen in onze gemeente ..., omdat..."*
- *"Gemiddeld genomen ervaren vrouwen in onze gemeente de manier waarop zij zich kunnen inzetten als ..., want ..."*
- *"Als ik kijk naar de ontwikkeling in het denken en de praktijk voor wat betreft de inzet van vrouwen, is mijn overheersende emotie ..., want ..."*

Geef in ieder geval een heldere instructie mee, met name over de verschillende perspectieven die de aanvulzinnen laten zien:

Aanvulzin 1: perspectief van het gemiddelde gemeentelid

Aanvulzin 2: perspectief van het gemiddelde vrouwelijke gemeentelid

Aanvulzin 3: perspectief van de deelnemer zelf

Als er nog tijd is, zou het mooi zijn de deelnemers hun zinnen te laten voorlezen en daar kort met elkaar over door te spreken.

1.35u Afsluiting met gebed en vervolgens de volgende opmerkingen:

Het gesprek zal worden afgesloten met een hartelijk dankwoord voor de openheid, de medewerking en de verschaft informatie, en de te interviewen persoon zal verder een goede tijd worden toegewenst in de gemeente. Het verslag van het gesprek zal worden toegezonden aan één van de deelnemers (de predikant?) om te checken op fouten.

Wenst men verder op de hoogte te blijven van de vorderingen en de uitkomsten van dit onderzoek, dan wordt verwezen naar de website van het Praktijkcentrum (www.praktijkcentrum.org), waarop tzt een rapportage zal verschijnen. Deze rapportage zal in publieksvorm ook breed aan de kerken worden toegezonden met het oog op verdere bezinning. Men kan zich via de website www.praktijkcentrum.org ook aanmelden voor de nieuwsbrief, waarin ook melding gemaakt zal worden van de vorderingen in dit traject.

INVULBLAD 2

Leeftijd: **m / v**

"Gemiddeld genomen vindt men de inzet van vrouwen in onze gemeente

.....

.....

omdat

.....

.....

....."

"Gemiddeld genomen ervaren vrouwen in onze gemeente de manier waarop zij zich kunnen inzetten als

.....

.....

want

.....

.....

....."

"Als ik kijk naar de ontwikkeling in het denken en de praktijk voor wat betreft de inzet van vrouwen, is mijn overheersende emotie

.....

.....

want

.....

.....

....."

Dit formulier mag worden afgegeven bij de gespreksleider, of naderhand worden opgestuurd naar het volgende adres

*Praktijkcentrum van de GKv,
tav W. Malda, Grasdorpstraat 2, 8012 EN Zwolle.*

Hartelijk dank!

Bijlage IIII Analyse-instrument voor interviews M/V in de kerk

De eerste fase van dit onderzoek heeft bestaan uit een serie van 13 interviews in gemeenten, met als doel in beeld te brengen welke diversiteit bestaat voor wat betreft de invulling van en de onderliggende overtuigingen bij de rollen en taken die vrouwen en mannen vervullen in de GKv kerken. Voor de analyse van de interviews zal gebruik worden gemaakt van meerdere analysemethoden. Het betreft een combinatie van 'open codering' en 'gesloten codering'.

1. Open codering

Allereerst zullen de interviews 'open gecodeerd' worden. Dit betekent dat de interviews zullen worden bekeken zonder dat daaraan een vooraf opgesteld format ten grondslag ligt. De onderzoekers benoemen opvallende zaken uit de interviews en zoeken zodoende naar een duiding van wat er in het interview wordt gezegd. Naast deze zoektocht naar, voor het oog, opvallende zaken, is in deze zoektocht het onderwerp leidend, evenals de hoofd- en deelvragen waarmee we deze interviews zijn gestart, namelijk de volgende:

Hoe en op grond waarvan zetten mannen en vrouwen hun gaven in, in de verschillende kerken in de GKv?

1. Welke rollen en functies vervullen mannen en vrouwen in de kerken? [label 1.1]
2. Wat is de roeping en het recht van vrouwen om ook hun gaven in te zetten? [label 1.2]
3. Welke ervaringen [label 1.3] en overtuigingen [label 1.4] hebben vrouwen met/over hun inzet in de kerk?
4. Welke ontwikkelingen kunnen we in het denken [label 1.5] en de praktijk [label 1.6] hierover signaleren?
5. Komen we 'best practices' op het spoor? [label 1.7]
6. Welke knelpunten [label 1.8] en discussiepunten [label 1.9] signaleren we?

Fragmenten uit de interviews die iets zeggen over de bovenstaande vragen, zullen worden gelabeld met de rood aangegeven nummering. Zodoende hopen we een beeld te krijgen van de diversiteit aan vormgevingen en overtuigingen die mensen met ons hebben gedeeld.

Omdat in de interviews ook is gewerkt met invulbladen, zal een deel van de bovenstaande deelvragen (ook) via een andere route kwalitatief worden verwerkt.

2. Format voor gesloten codering

Vervolgens zal gewerkt worden met een systeem van 'gesloten codering'. Dit betekent er naar de interviews gekeken wordt vanuit een vooraf opgesteld

format en dat fragmenten uit de interviews gebruikt zullen worden om de interviews te duiden in het kader van het opgestelde format. We gebruiken voor de gesloten codering twee formats, namelijk het format 'argumentatielijnen' en het format 'de normatieve drieslag'.

(1) Argumentatielijnen

In dit format wordt gewerkt met een indeling in groepen op grond van bijbehorende argumentatielijnen. Voor zover dat in het verslag van het interview is te lezen, zal de respondent cq de gemeente als geheel ingedeeld worden in één van de onderstaande groepen. Deze indeling in groepen is gebaseerd op een indeling in argumentatielijnen, zoals is te lezen in het rapport van het deputaatschap M/V in de kerk, dat in 2008 rapporteerde aan de synode van de GKv (Rapport van de deputaten M/V in de kerk, 2008, pag. 36-38. De toepassing van deze indeling wordt gepresenteerd op de pagina's 39-43 van dezelfde rapportage.).

- groep 1 is argumentatielijn A gecombineerd met argumentatielijn C:
[label 2.1.1]
"Door de hele bijbel heen ziet men de blijvende scheppingsorde terugkomen, bijvoorbeeld in NT teksten waarin wordt benadrukt dat Adam eerst werd geschapen en daarna pas Eva. Men meent dat dit veelzeggend is voor de man/vrouw verhouding en dat deze gerespecteerd moet worden, ook in de kerk. De bijbelteksten behouden hun geldigheid voor vandaag, en daarom zoeken we naar een geschikte toepassing van deze teksten in onze eigen tijd, ook in onze kerken en in onze ambtsinvulling(en)."
- groep 2 is argumentatielijn B gecombineerd met argumentatielijn D:
[label 2.1.2]
Deze groep redeneert vanuit het standpunt van de 'herstelde gelijkheid'. "De gelijkheid ligt besloten in de schepping: man en vrouw zijn geschapen om elkaar in een volkomen gelijke positie aan te vullen. Maar door de zondeval en de vloek is deze gelijkheid verstoord: de verhouding tussen man en vrouw is grondig scheefgegroeid. Het herstel van deze gelijkheid vindt plaats door Christus: Hij maakt een einde aan overheersing en rivaliteit tussen man en vrouw. Hoe deze gelijkheid vorm kan krijgen in onze kerken en in onze ambten, zal de Geest ons duidelijk maken. Dat hoeft niet op dezelfde manier vorm te krijgen als in de tijd van de apostelen. Soms is de uitvoering van Gods geboden (gegeven in de tijd van de eerste gemeenten) in strijd met zijn bedoeling. De Geest kan ons dan verder leiden om deze bedoelingen te zien en hoe wij hieraan in deze tijd vorm moeten geven."
- groep 3 is argumentatielijn B gecombineerd met argumentatielijn C:
[label 2.1.3]
Deze groep redeneert op dezelfde manier als bovenstaande groep, maar verbindt daar andere conclusies aan. De redenering start vanuit het standpunt van de 'herstelde gelijkheid'. "De gelijkheid ligt

besloten in de schepping: man en vrouw zijn geschapen om elkaar in een volkomen gelijke positie aan te vullen. Maar door de zondeval en de vloek is deze gelijkheid verstoord: de verhouding tussen man en vrouw is grondig scheefgegroeid. Het herstel van deze gelijkheid vindt plaats door Christus: Hij maakt een einde aan overheersing en rivaliteit tussen man en vrouw. Maar voor de manier waarop wij deze verhouding vorm kunnen geven in ons leven hier en nu, in de gemeenten en in de ambtsbediening, kijken we naar de nieuwtestamentische voorschriften. Deze gelden vandaag de dag nog. Door de teksten en de culturele achtergrond te onderzoeken, komen we erachter wat de tekst precies bedoelt en hoe we deze vandaag kunnen toepassen.”

- groep 4 is argumentatielijn E: [label 2.1.4]
“Aanhangers van deze lijn stellen, dat de Bijbel over de verhouding tussen man en vrouw geen duidelijke of eenduidige uitspraken doet. Daarom moeten wij in deze tijd zoeken wat God van ons vraagt.”

- groep 5 is de combinatie van argumentatielijn D en argumentatielijn E: [label 2.1.5]
“Aanhangers van deze lijn stellen dat de Bijbel over de verhouding tussen man en vrouw geen duidelijke of eenduidige uitspraken doet. Daarom moeten wij in deze tijd zoeken wat God van ons vraagt. Daarbij gaan we uit van de gegeven voorschriften, die we onderzoeken met het oog op de vraag: Wat was Gods bedoeling hiermee? Vervolgens geloven we dat de Geest ons kan leiden in het uitgroeien boven de expliciete voorschriften om te zien hoe we in deze tijd vorm moeten geven aan Gods bedoelingen.”

Fragmenten en citaten uit de interviews zullen worden gekoppeld aan één of meerdere groepen. Waarschijnlijk kan het grootste deel van de aangevoerde redeneringen onder deze vijf groepen worden geschaard. Omdat we met deze interviews echter de breedte zoeken, zou het ook kunnen zijn dat we nieuwe redeneringen tegenkomen. Zodoende ontstaat er wellicht een ‘groep 6’ of een ‘groep 7’.

(2) De normatieve drieslag

Vervolgens zullen de interviews geduid worden in het kader van de, zoals ik het hier noem, ‘normatieve drieslag’. Deze drieslag staat expliciet genoemd in de opdracht van het deputaatschap ‘Vrouwen in de kerk’ (2014). Het gaat hier om de vraag: op welk aspect legt men de nadruk, wat vindt men het belangrijkste in het vormgeven van een bepaalde rol/taak voor de vrouw in de gemeente:

- 1) schriftgetrouw en gehoorzaam bijbel lezen; [label 2.2.1]
- 2) de invloed van de maatschappij op het denken en handelen van christenen; [label 2.2.2]
- 3) de bijzondere en aanvullende verschillen tussen man en vrouw. [label 2.2.3]

Aan de hand van citaten/fragmenten uit de interviews wordt geprobeerd een beeld te schetsen van de verschillende posities. Ook hiervoor geldt dat deze drie posities wellicht niet afdoende zijn om het spectrum te beschrijven. Wanneer we een andere normatieve 'basis' tegenkomen, zal dat worden toegevoegd aan dit rijtje.